

Říjen 2021

Zločin a trest v kriminálním zpravodajství

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

Většina laické veřejnosti získává informace o kriminalitě z médií a představa o podobě a rozsahu kriminality a také o způsobech jejího trestání se tak formuje právě především jejich prostřednictvím.

V kriminálních zprávách jsou oproti statistikám významně nadhodnocené zločiny násilného charakteru a mediální prezentace kriminality se výrazně odlišuje od oficiálních policejních statistik, které zahrnují evidovanou kriminalitu. Nejčastěji je prezentována násilná kriminalita a závažné, zpravidla násilné, trestné činy, dále skutky spojené s dopravou (autonehody) a podvody. V mediální reprezentaci kriminality jsme identifikovali rozdíly mezi kriminálním zpravodajstvím veřejnoprávní České televize a soukromých televizí Nova a Prima. Zatímco soukromé televizní stanice se sklonem k bulvarizaci zpravodajství preferují ve svém obsahu násilnou kriminalitu (typicky vražda), v případě kriminálního zpravodajství České televize je nejčastěji informováno o hospodářské kriminalitě a o kauzách, u nichž lze předpokládat širší společenský dosah (podvody, korupce, daňové delikty). Jednotlivé televizní stanice se přitom v aktuálnější časovém období v řadě charakteristik odlišují více než před dvaceti lety, je patrná postupná profilace v čase a „rozevírání nůžek“ mezi serióznějším a bulvárnějším kriminálním zpravodajstvím.

Více než 80 % příspěvků televizního zpravodajství, zabývajících se tématem kriminality nebo bezpečnosti, uvádí nějaký konkrétní kriminální skutek. Pouze necelá pětina příspěvků se zmiňuje o daném tématu v obecné rovině a konkrétní skutek výslovně nezmiňuje. Tato charakteristika je také jedním z výrazných diferenciačních znaků kriminálního zpravodajství, který do značné míry ovlivňuje rozdíl mezi kriminálními zprávami České televize a soukromých televizí. Zatímco ve veřejnoprávní České televizi je podíl kriminálních zpráv s konkrétním kriminálním skutkem 68 %, komerční televize Nova a Prima mají tento podíl významně vyšší, Nova 80 %, Prima dokonce 92 %. Česká televize má ze sledovaných stanic nejvýraznější tendenci sledovat kriminální a bezpečnostní problematiku také v obecné rovině bez uvedení konkrétní kazuistiky.

- Kriminální zpravodajství jednotlivých televizních stanic se lišilo také ve složení reprezentovaných aktérů. V soukromých televizích vystupují častěji autentické oběti a svědci a z expertů nejvíce policisté, Česká televize přináší častěji komentáře soudců, státních zástupců a advokátů. Nejčtenější profesní skupinou, která napříč televizemi v kriminálních zprávách vystupuje v souvislosti s problematikou kriminality, jsou policisté. Ti jsou přítomní ve více než třetině zpráv.
- Kriminální riziko je ve zpravodajství distribuováno nerovnoměrně a týká se diferencovaně různých skupin obětí. Ze specifických skupin je mravnostní kriminalita (znásilnění, pohlavní zneužívání) spojována bez většího překvapení s mladistvými, resp. dětmi, a ženami. O podvodech a loupežích bývá zase významně častěji informováno v souvislosti se seniory. Srovnáním s policejními statistikami naše mediální analýza ukázala, že riziko viktimizace závažnými trestnými činy, jako jsou úmyslné ublížení na zdraví, vražda a loupež, je v českém mediálním prostoru z hlediska genderu nadhodnocené pro ženy, zejména pro ženy mladšího a středního věku.
- Trest má v mediálním prostoru téměř výhradně podobu dlouhodobého trestu odnětí svobody. Alternativní tresty jsou tematizovány minimálně. Zatímco nejčastěji ukládaným trestem je trest podmíněný, mezi kriminálními zprávami, které trest zmiňují, bývá v 91 % uváděn nepodmíněný trest odnětí svobody. Podíl nepodmíněného trestu je ve srovnání se skutečně uloženými tresty v daných časových periodách pětinasobný. Také struktura nepodmíněných trestů podle jejich délky je v nejpřísnějších kategoriích v mediální reprezentaci mnohonásobně naddimenzována. Mediálně reprezentovaná podoba trestání je tak ze všech hledisek punitivnější než skutečně uložené tresty. Tato skutečnost souvisí s tím, že média informují o závažných deliktech, k nimž se váží přísné tresty, ale také se skutečností, že média zmiňují nejpřísnější variantu, která pachateli hrozí.

DALŠÍ ZJIŠTĚNÍ

Analýza publika kriminálního zpravodajství potvrdila tezi, že většina veřejnosti získává informace o kriminalitě především z médií. Nejčastěji jde o internetové zpravodajství, sociální sítě a televizní zpravodajství. Mediální chování a zdroje informací o kriminalitě přitom závisí především na věku.

Participantů bez ohledu na věk, pohlaví či vzdělání často prezentovali represivní postoje k trestání a deklarovali podporu přísnějšího trestání, zejména násilné kriminality. V souvislosti s těmito postoji často zmiňovali vlastní obavy z kriminality. Argumentovali přitom nejen osobními zkušenostmi s kriminalitou, ale také médií zprostředkovanou zkušeností s kriminalitou, tedy mediálně známými kriminálními případy. U méně závažné, zejména neúmyslné, kriminality je zřejmá podpora alternativních trestů a souznění s principy, ze kterých vycházejí. Uplatnění alternativních trestů je respondenty podporováno právě a pouze u méně závažných trestných činů a za podmínky, že nejde o recidivujícího pachatele.

Respondenti často deklarovali určitý pocit beztrestnosti některých pachatelů, dojem, že pachatelé často nebývají za své činy spravedlivě potrestáni. To může souviset s faktem, že média jsou díky významné zpravodajské hodnotě aktuálnosti zaměřena především na prezentaci trestných činů bezprostředně po jejich spáchání a relevantní informace o ukládaných trestech se k veřejnosti dostávají spíše sporadicky. Pro zmírnění takového vnímání trestání kriminality je důležité prezentovat trestní sankce také v jiných než problematických souvislostech a zaměřit se na představení jejich smyslu, účelu a širších souvislostí.

ÚDAJE O VÝZKUMU

Výzkum byl realizován v letech 2016-2021.

Výzkum navazuje na dílčí mediální analýzy realizované v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v minulých letech (mediální obraz trestných sankcí, mediální obraz probace).

Kvantitativní obsahová analýza televizního kriminálního zpravodajství zpracovala 1 886 kriminálních zpráv získaných náhodným výběrem v letech 2000 a 2001, respektive 2015 a 2016.

Cílem výzkumu bylo analyzovat roli médií v procesu definování kriminality jako jednoho z rizik soudobé rizikové společnosti a také roli mediálního zobrazování kriminality v procesu legitimizování příslušných způsobů zvládnání těchto rizik.

Analýza publika kriminálního zpravodajství byla realizována prostřednictvím fokusních skupin.

TEORETICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

Kriminalita patří dlouhodobě mezi sociální problémy, jejichž řešení velká část veřejnosti považuje za nejnaléhavější, a zároveň je tématem, které je velmi viditelné v médiích. O médiích můžeme ve vztahu ke kriminalitě uvažovat hned v několika dimenzích. Jednak určitým způsobem odrážejí skutečný stav kriminality, dále mají významnou roli při vnímání i definování toho, co je ve společnosti chápáno jako kriminální jednání, a v neposlední řadě představují pro veřejnost hlavní zdroj informací o kriminalitě, a přinášejí tak lidem zprostředkovanou zkušenost s tímto sociálním jevem. V různých souvislostech přitom bývá na mediální reprezentaci kriminality odkazováno, například v souvislosti s obavami z kriminality nebo ve vztahu k punitivnímu naladění veřejnosti. Teoretický rámec výzkumu zahrnuje základní kriminologické přístupy ke studiu médií, relevantní pro téma mediální reprezentace kriminality a trestání.

Celý výzkum je k dispozici [zde](#).